

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Instrvctio R. P. Bartholomæi Riccii Societatis Iesv
Theologi De Modo Recte Meditandi De Rebus Divinis**

Ricci, Bartolomeo

Mogvntiæ, 1605

Tractatus IV. De exercitio Intellectus circa Actiones.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-59608](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-59608)

TRACTATVS IV.

DE EXERCITIO
INTELLECTVS CIR-
ca actiones.

*De exercitio intellectus circa ea qua Per-
sona conueniunt, qua A-
gens est.*

CAPVT I.

QVONIAM omnis actio profi-
ciscitur ab aliquo Agente, exer-
ceturq, in loco certo & tempo-
re, tribus capitibus hic Tracta-
tulus absoluetur. In primo age-
tur de Agente; In secundo de actione. In ter-
tio de eius circumstantiis.

QVONAD Agentem attinet Prima diui-
sio est, aliam esse vniuersalem, aliam parti-
cularem Agētem. Vniuersalis est, qui gene-
ratim vel ad omnes, vel ad multas concur-
rit actiones. Inter quos principem locum
tenet DEVS O. M. sicut enim ille condidit o-
mnia,

omnia,

mnia, sic eadem non solum mouet & conseruat, sed etiam in operando adiuuat, secundum illud B. Pauli in Actis Apostolorū.

In ipso enim uiuimus, mouemur & sumus. Ac creatura quidem quæuis eousq; in actionibus suis naturalibus illo diuino concursu opus habet, ut si desit, nihil agere queat, uti nihil egit ignis in fornace Babylonia, cum

Dan. 3.

Deus vim suam subtraxit: non enim solum non exussit iuuenes illos, sed nulla etiam re, vel ipsos, vel vestes eorum læsit.

QVA DE causa & DEVS dicitur Prima causa omnium rerum, primusq; motor. et si verum est eū alio atq; alio modo cooperari creaturis, accommode ad singularum naturas Nam ad actiones liberas, & voluntarias hominis, quas deliberatè exercet, si virtuti sint affines, dicitur DEVS cōcurrere singulari modo, aut iubendo vel consulendo bonum, vel malum prohibendo & dissuadendo. Et si prauæ sint actiones, dicitur minimum ad eas concurrere permittendo, aut non impediendo hominis libertatem.

AGENS, vel efficiens causa vniuersalis eaque meritoria Christiani hominis, qua Christianus efficitur, vitæq; piæ traducit, dicitur esse Christus Dominus noster, etiam qua homo est, quia morte sua meruit nobis

illa

illa omnia, teste Apostolo. *Ex ipso*, inquit, *1. Cor. 20*
Vos estis in Christo IESU, qui factus est nobis
sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, &
redemptio.

AGENS vniuersale quoq; actionum natu-
 ralium dicitur Sol, & cœlum. Vnde ait Ari-
 stoteles. *Sol & homo generant hominem.*

AGENS vero particulare, semper est res
 particularis. sicut causa particularis caloris
 dicitur esse Ignis. Et condemnationis Chri-
 sti causa vel actor particularis Pilatus. Hu-
 ius generis Agentia vocari soleut & *Causa*
Secunda, vt distinguantur à Prima causa an-
 te explicata.

Nonnulli inter causas numerant *Ministe-*
rialem, eo quod tanquam ministra ad exe-
 quendum concurrat. quo pacto, qui cruci-
 fixerunt Christum, eiusque vestimenta in-
 ter se partiti sunt, possunt dici causa mortis
 Christi. Dico ego, ex secundo, tertioque A-
 gentium genere meditando posse indagari
 sequentia.

PRIMUM est, sint né plura agentia, vel se-
 cus? si sint, considerari potest, num omnia
 concurrerint? vt accidit in consilio apud
 Caipham de morte Christi inito. *Omnes e-*
nim, ait B. MARCVS, condemnauerunt Marc. 14.
eum esse reum mortis. Vel non omnia

Luc. 23. vt in alio consilio, apud B. Lucam, eiusdem argumenti, cui Ioseph ab Arimathia consentire nolebat. *Hic, inquit, non consenserat consilijs & actibus eorum.* Sic nonnulli contemplatiui credunt plures fuisse Christi flagellatores, vt alter alteri fello successerit.

SECUNDO inuestigare potes, habueritne agens alium finem tibi mente propositum, quam actio natura sua postularit. Exempli causa: Finis naturalis flagellationis Saluatoris fuit sanctissimum corpus affligere: at Pilatus flagellationis auctor vel actor alium quoque finem habuit propositum, nempe vt Iudæorum rabiem exsaturaret, & tam diro spectaculo ad commiserationem commoueret, ac denique Christum dimitteret. *Corripiam ergo illum,* inquit apud B.

Luc. 23. Lucam, *& dimittam.*

DE finibus autem istiusmodi examinare debes, sintne boni, an mali? Nam verbi causa, Bonus finis propositus fuit S. Petro, quando auriculam refecit Malcho: quia, vt quidam contemplantur, id fecit, vt illum liberaret ab aliquo militum insultu. Si malus sit finis, poteris vterius inquirere, num aperte, vel fictè sit malus, bono aliquo zelo tectus? qualis erat Iudæorum, cum apud Pilatum Christum accusarent de crimine

crimine læsæ maiestatis diuinæ, dicendo *Ioan. 9.*
 vt habet Ioannes; *quia filium Dei se ferit. Et*
 humanæ maiestatis. adiuncto illo: *Prohibuit*
censum dari Casari. Hoc enim pallio & præ-
 textu cælarunt malignū suum propositum
 de Christo è medio tollendo, vt refert Ie-
 remias. *Venite mittamus lignum in panem* *Ier. 21.*
eius, & eradamus eum de terra viventium,
& nomen eius non memorietur amplius. Cau-
 sa enim vera erat, quam Salomon memorat
 in Sapientiæ libro. *Circumueniamus ergo* *Sap. 2.*
iustum, quoniam inutilis est nobis, & contra-
rius operibus nostris, & improprietat nobis pec-
cata legis, & diffamat in nos peccata discipli-
na nostra. Promittit se scientiam Dei habere,
& filium Dei se nominat. Factus est nobis in-
traductionem cogitationū nostrarum, grauis
est nobis, etiam ad videndum, quoniam dissi-
milis est aliis vita illius, & immutata sunt
via eius.

TERTIO, expende an agens, quod fa-
 cit, sua voluntate impulsus faciat, sicut Pi-
 latus voluit liberare Christum. *Et ex tunc,*
 inquit B. Ioannes, *Voluit occultè dimittere*
eum. an verò aliena? sicut idem Pilatus à
 Iudæis coactus iussit eum crucifigi. Et pro-
 grediendo longius inquirere, precibusne
 an minis agens adigatur. Nam Christus A.

M postea

Matt. 8.

postolorum precibus inductus est, vt tempestatē maris sedaret, vt refert S. Matthæus, *Domine, adiuua nos, perimus. Tunc surgens imperauit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna.* Minis verò adactus est Pilatus ad condemnandum Christum. *Si hunc dimittis, clamabant Iudæi, non es amicus*

Ioan. 19.

Cæsaris. Pilatus autem, subiungit S. Ioannes, cum audisset hos sermones, adducit foras IESVM, & sedit pro tribunali. Minabantur enim Iudæi se eum accusaturos tanquam rebellem, dicentes: *Omni qui se regi m facit, contradicit Cæsari*

QVARTO nonis, non solum eos cenferi causas vel auctores alicuius actionis, qui re ipsa eam perficiunt; sed etiam qui auxilium, consilium, vel fauorem ad eam præstāt. Hoc sensu S. Augustinus in Psalmum 63 Iudæos ait, causam dedisse morti Christi, quoniam consuluerunt eam, & Pilatum ad eam inferendam induxerunt. *Ei Vos, inquit, Iudæi occidisti, & de occidisti? gladio lingua occidisti, quando clamasti: Crucifige, crucifige eum.*

De Exercitio Intellectus circa Actiones.

C A P. II.

IN hoc capite describam varia actionum genera, & cuiusque naturam explicabo, vt ex

vt ex iis, quæ in Meditationem tuam inci-
dent multiplices fructus colligas, quos S.
Patres ex earum natura, circumstantiisque
hauserunt.

PRIMA diuisio sit Philosophis vsitata.
vt alia Actio dicatur immanens vel inter-
na, & Transiens, vel externa. Internæ sunt,
quæ principium ex se habent internum, &
remanent in nobis. Eiusmodi sunt actio-
nes intellectus vt apprehensio, composi-
tio, discursus. Et omnes actus voluntatis
de quibus paulo post agemus. Deinde Me-
moriam, tam intellectuam quam sensitiuam,
de quibus item postea. Similiter tales a-
ctiones sunt phantasia, sensus communis,
& quinque sensuum externorum, denique
omnes appetitus sensitiui. EXTERNÆ ve-
rò Actiones dicuntur, primo quæ aliquod
opus permanens post se relinquunt: vt
ædificatio domum. Eiusmodi sunt om-
nes actiones mechanicæ. Deinde, quæ
etsi permanens opus non relinquunt, ta-
men foras prodeunt. vt est loqui, vola-
re, ambulare, nauigare. Adhæc actiones
morales humanæ, quas homo ex ciuita-
te vel humanitate, remoto omni alio re-
spectu, exercet.

ALIA deniq; sunt supernaturales & di-
uina,

M 2

uinæ, ita dictæ, tum quod dirigant nos ad finem supernaturalem, qui est DEVS, tum quod adiuuante diuina gratia exercentur. QVOTIES ergo in meditatione considerandum quippiam occurret circa actionem, primo ponderandum erit, in quo genere actionum fuerit?

De Exercitio intellectus circa Actionum circumstantias.

C. A. P. III.

QVEM AD MODVM homines, qui sermoni vel colloquio alicui intersunt & aures loquentibus præbent, vocamus CIRCUMSTANTES, sic hoc loco vocamus CIRCUMSTANTIAS accidentia actionis, quæ actionem quasi circumdant. PRIMA est LOCVS in quo exercetur actio, vt flagellatio Christi in atrio Pilati. De loco ergo primum expendi potest, sitne publicus? vt fuit Crucifixionis Domini, in monte scilicet Caluarie, loco supplicii reorû destinato, quod confusionem Christi augebat: An vero secretus, vt fuit carcer in quo decollatus est S. Ioannes Baptista, quod fieri solet ad imminuendum personæ dedecus & confusionem. Hac consideratione vsus est BEDA in cap. 8. Lucæ in explicanda parabola semina-

minatoris, quam Christus quidem propo-
 suit in loco publico iuxta mare, sed inter-
 pretatus est in privato intra ædes: & inde
 salutare hoc documentum depromit, eum
 qui scrutari vult diuinarum Scripturarum
 mysteria, necesse habere vt se recipiat intra
 animæ suæ cubiculum. Deinde considerari
 potest, siue locus amplius & spaciøsus, vt
 fuit vrbs Hierosolymitanæ, in ea enim
 Christus Dominus ad maiorem sui confu-
 sionem elegit mortem oppetere nam cum
 esset regni caput, in ea nobilissimi quique
 Iudæorum sedem suam fixerant. An verò
 sit locus exiguus, vt erat oppidum Naza-
 reth, vbi Christus voluit nasci eandem ob
 causam. Vnde & Iudæi apud B. Ioannem illi *Ioan. 3.*
 id exprobrarunt. *A Nazareth potest aliquid
 boni esse?*

SECUNDA circumstantia est TEMPVS,
 quod diuiditur in QUANDO, & QUANTVM.
 Quando significat determinatam tempo-
 ris partem, eamque vel magnam, vt est an-
 ni integri, vel quatuor eius stationum prin-
 cipalium, nempe VERIS, ÆSTATIS, AUTVMNI,
 & HYEMIS: vel minorem, vt Mensis, hebdo-
 madæ, diæ, horæ diurnæ vel nocturnæ: V-
 naquæque enim partium harum potest
 subministrare pium conceptum: sicut sub-

Serm. 1. de Sanctis. ministravit B. Augustino tempus Natiuitatis S. Ioannis Baptistæ, quod incidit in solstitium æstiuum, cum incipiunt dies decrefcere: & tempus Natiuitatis Domini nostri, incidens in solstitium hibernum, quo incipiunt accrescere. Hinc enim salutare documentum de hominis humilia-
Ioan. 3. tione & Dei exaltatione idem sanctus deprompsit. *Vt humiliaretur, inquit, homo, hodie natus est Ioannes, quo incipiunt decrefcere dies. Vt exaltaretur Deus, eodse natus est Christus, quo incipiunt crescere dies.* Et citat dictum ipsum B. Ioannis Baptistæ. *me oportet minus, illum autem crescere.* Et in alio sermone dicit. *Factum est Ioanni, quod ille prædixerat. Illum oportet crescere, dixerat de Domino, me autem minus, de seipso. iste minutus est in capite, ille creuit in cruce.* Eodem modo potes considerare puerum Iesum natum in medio hyemis, quando frigus est magnum, & tempore nocturno, cum noctes sunt longæ, vt nocte intempesta & media. Denique **QUANTVM**, significat durationem, vel diurnitatem temporis. vnde perpendere potes, quandiu Actio aliqua durarit, vt Christi flagellatio.

TERTIA circumstantia est **M O D V S**. Secundum quem considerare potes, v. c. in di-
 ctâ

sta Christi flagellatione, fueritne dira & atrox; qualis videtur fuisse, cum scelerati milites summis viribus infligerent verbera; an verò lenta & remissa, vt videtur fuisse clauorum infixio, ad augendam supplicii acerbitatem. Dixi posse te hæc considerare, quia Meditationis hoc priuilegium est, vt fas sit imaginari quicquid iuuare meditantem potest, modo nō repugnet diuinis scripturis, Traditioni, S. Patrib. vel bonis moribus. SED & oculos cōiicere potes in Instrumenta, quib. peragitur actio; nam & illa salutarē possūt subministrare gustū. vt v. c. si clauui fuerint obtusi, tunc n. graui⁹ dilacerassēt man⁹ pedesq; Saluatoris. similiter si flagella fuerint confecta ex virgis, vel nodosis loris.

QUARTA est personæ, tum eius quæ agit, tum in quâ actio terminatur. Verum, quia de Agente paulo ante egimus; de iis verò quæ personæ generatim conuenire possunt, in proprio Tractatu vnum tantū hic adiungam Bonum esse, assuefacere se, vt quicquid in hac vita nobis cōringit referamus in auctore Deum, vt causam Agentem primariā, id n. pleriq; omnes sancti fecerūt, & magnū robur afferre solet omnib. actionibus nostris. Exempli causa: Flagellatio saluatoris peracta est quidē ab improbo milite, & à Pilato

Isa. 53.

mandata, sed est præterea præordinata à
 Patre æterno, vt ipse fatetur apud Ifaiam.
Propter scelus populi mei PERCVSSI eum. Ac
 nois, quo plus te in hoc meditandi modo
 exercueris, hoc facilius & promptius te in
 omnibus negotiis tuis, prosperisq; & aduer-
 sis casibus respecturum in causam primam
 cum magno tuo solatio & animi quiete. Sic
 fecit Patriarcha I O S E P H, qui etsi probè
 sciret se à fratribus suis venditum, & in Æ-
 gyptum transportatum, vt capite 45. Gene-
 sios, illis patefecit his verbis: *Neque vobis
 durum esse videatur, quod vendidisti me in
 his regionibus, tamen tandem subiecit non
 nostro consilio, sed Dei voluntate huc missus
 sum.* Quæ cogitatio non solum conforta-
 uit eum in arumnis quas est perpessus,
 verum etiam ad condonandam
 fratribus noxam per-

mouit?

TRAC-